

EESTI KEELEST ERINEVA EMAKEELEGA TUDENG TALLINNA ÜLIKOOIS

**TLÜ õppejõudude ja üliõpilaste arvamusi ja ettepanekuid
muukeelsete tudengite ülikoolis toimetuleku
ning nende toetamisvõimaluste kohta**

TAUST

- Igal aastal astub Eesti kõrgkoolidesse hulgaliselt venekeelsest gümnaasiumist tulnud tudengeid (nt 2009 aastal 1035, 2010 aastal 863, neist eestikeelsele õppekavale vastavalt 53,6% ja 47,8%).¹
- Tallinna ülikoolis viiakse neile eesti keele ja kultuuri instituudi testitulemuste alusel läbi 5 tasemel keelekursusi.
- Ülikooli lõpetamisel peab nii bakalaureuse- kui ka magistriõppe üliõpilastel olema C1-tase.²
- Paljud õppejõud leiavad, et märgataval osal muukeelsetest tudengitest on eestikeelses õppes probleeme, ning et keeleprobleem pärsib ka ajaraamis püsimist.³
- Eesti keele oskus on kõige olulisem tegur, millest sõltub ülikoolilõpetajate pääs parimatele töökohtadele ühiskonnas.⁴

Eesti kõrgkoolides õppivate vene üliõpilaste keeleoskus on väga varieeruv ja eri erialade õpituatsioonid nõuavad väga mitmesuguseid keelepädevusi (loengu kuulamine, tähendustiheda teksti lugemine, rühmatöö, infootsing jne). Vene tudengitele on suureks abiks, kui lisaks keeletunnile ka erialaõppejõud tudengitele vastavalt võimalustele keeletuge pakub. **See brošüür kirjeldab TLÜ õppejõudude ja üliõpilaste arvamusi ja ettepanekuid vene tudengite ülikoolis toimetuleku ning nende toetamisvõimaluste kohta.** Info on kogutud eesti keele ja kultuuri instituudi erialakeeleõppe arendamisvajaduse uuringu raames. Ettepanekud ja arvamused põhinevad õppejõudude ja tudengite seas läbi viidud neljal fookusrühmal ja kahel pilootküsimustikul.

KEELELINE TOIMETULEK ÕPPETÖÖS

Igal aastal astub ülikooli väga mitmekesise eesti keele oskusega tudengeid. On neid, kes on väga head nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses ning kellel pole probleeme loengutest ja õppekirjandusest arusaamisega.

¹ Haridus- ja teadusministeeriumi analüüsisiosakonna andmed

² Euroopa keeleõppe raamdokumendi skaalal

³ Erialakeeleõppe arendamisvajaduse uuring. Tallinna ülikool 2012, <http://www.cs.tlu.ee/erialakeel/>

⁴ Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring. Lõpparuanne. 2011. Tartu: SA Archimedes, lk 48.

Samas on kõigil erialadel ka keeleprobleemiga üliõpilasi: kelle keeleoskus ei ole piisav, et loenguid ja eksamiküsimusi mõista ning eestikeelset õppekirjandust läbi töötada, kellel pole enesekindlust eesti keeles ettekandeid pidada, seminaridiskussioonides osaleda ega eesti tudengitega suhelda ning kelle kirjalik eneseväljendus pole piisavalt selge, et oma teadmisi demonstreerida.

*Aineõppejõu kommentaar: „Varieeruvus (tudengite keeleoskuses) on väga suur, kuid **nõrgimate hulgas on ebaproportsionaalselt palju mitte-eesti emakeelega üliõpilasi.**“*

Motiveeritud tudengite puhul toimub enamasti märgatav areng ning magistriõppes tulevad nad sageli juba õppetööga probleemideta toime. **See areng eeldab eelkõige üliõpilase enda igapäevast tööd oma keeleoskuse arendamisel. Oluliseks positiivseks mõjutajaks on siin ka õppejõudude tugi**, kes tunnevad muret, et nende aine sisu ka eesti keelest erineva emakeelega tudengitele arusaadav oleks. Nõrgema keeleoskusega tudengite puhul on õppejõud märganud erinevaid probleeme: mõned tunnevad ennast kindlamalt pigem kirjalikus eneseväljenduses ja pelgavad teiste ees rääkimist, rühmatöodes eelistatakse koostööd teha venekeelsete kaastudengitega ning materjali selgeksõppimisele ja analüüsimisele eelistatakse mehaanilist meeldejätmist. Paljude üliõpilaste sõnul

mõjutab keelelise toimetuleku kaalutlus ka vene tudengite ainete valikut. Samas on aineõppejõu ja rühma toetava suhtumise ja sõbraliku tagasiside korral enamasti ka nõrgema keeleoskusega tudengid valmis väljakutset vastu võtma, eesti keeles esinema ning ka kirjalikult enda arvamust avaldama. Paljud tudengid peavad eesti keeles õppimist motiveerivaks teguriks ja on sageli püüdlikumadki kui oma emakeeles õppivad tudengid.

Tudengi kommentaar: „On piinlik paista keele pärast nõrgemana. Tunne me, et eesti keeles õppimine motiveerib meid pingutama, leidma lahendusi, et saada parem hinne – mis kajastaks tõelisi teadmisi ja mitte nõrka keeleoskust.”

TUDENGI VASTUTUS EESTIKEELSES ÕPPETÖÖS TOIMETULEKUL

Eriala ja õppekeele valik on kahtlemata iga tudengi enda teha ning otsuse langetamisel peab ta kaalutlema, kas ta antud hetke keeleoskus, keeleõppemotivatsioon ning huvi eriala vastu võimaldavad tal õppetööga mõistliku aja sees edukalt toime tulla. Sisseastujatele on kättesaadav info ülikoolis leiduvatest keelekursustest – see annab üldise ettekujutuse, kui palju on eestikeelse õppekava käigus keeletuge oodata. On iga aineõppejõu valida, kas ta soovib vene tudengite toimetulekule kuidagi lisaks kaasa aidata. Paljude õppejõudude seisukoht on, et eestikeelsel õppekaval toimetulek peab eelkõige põhinema tudengi enda initsiatiivil, samas võiks ka õppejõud vastavalt võimalustele olla vastutulelik ja soodustada vene tudengite hakkamaa-
saamist (samas neile nõudmistest mitte hinnaalandust tehes).

ÕPPEJÕUDUDE STRATEEGIAD VENE TUDENGI TOETAMISEKS

Eestikeelne erialaõpe on ülikooli astunud vene noorte jaoks iseenesest kõige ulatuslikum ja mitmekesisem keeleoskuse arendamise võimalus, kus areng on potentsiaalselt palju tõhusam kui paaril korral nädalas toimuvates keeletundides. Et aga tohutu uue sõnavara ja uute tegevuste hulk tudengite pealehakkamisjulgust, suutlikkust ning huvi aine nõudeid täita

ei vähendaks, on aineõppejõududel võimalik kasutada erinevaid strateegiaid. Mida selgemat joont õppejõud järgib kehva keeleoskusega tudengite õpetamisel ja mida järjepidevamad on ta ootused nende suhtes, seda paremaid õpitulemusi võib loota. Lõpuks teeb tudengite keeleoskuse paranemine ka aineõppejõu elu lihtsamaks. Tudengite toetamise strateegiad sõltuvad erialavaldkonnast, sellest, kas kursus on pigem loengu- või seminarivormis, praktikum või praktika. Lisaks võib olla erinevusi esma- kursuslaste ja kõrgemate kursuste tudengite õpetamisel: kas eelkõige on vaja suuta loenguid kuulata ja märkmeid teha või analüütilisi ja keerukate tekstide loomise oskusi. **Ka mitte-emakeelsete tudengite puhul annab seejuures parimaid tulemusi üldiste hea õpetamise tavade järgimine, kaasaegsete interaktiivsete ja heterogeensele grupile suunatud meetodite kasutamine.** Järgnevalt tutvustakse mõningaid TLÜ õppejõudude seas populaarsemaid vene tudengite abistamise võtteid.

TUDENGITE TEAVITAMINE KEELEÕPPE VAJALIKKUSEST

Olulisim keeletugi, mida Tallinna ülikool eesti keelest erineva emakeelega tudengitele pakub, on praktilise eesti keele lektoraadi keelekursused. Lektoraat pakub nii erialase kui ka üldisema akadeemilise eesti keele kursusi pea kõigile keeletasemetele. Eesti keelest erineva emakeelega tudengite puhul on sageli probleemiks passiivne suhtumine keeleõppesse. Kahjuks ei oska tudeng sageli näha seost keeleõppel ja edukal toimetulekul eestikeelses erialaõppes. Kui Teie eestikeelsel kursusel osaleb eesti keelest erineva emakeelega tudengeid, tuleks kasuks, kui saaksite **tudengeid informeerida, et eesti keele õppe kohta saab infot eesti keele ja kultuuri instituudi praktilise eesti keele lektoraadi kodulehel.**

LOENGUD SUURELE AUDITOORIUMILE

Rahvarohketes loengutes on tunni interaktiivsuse aste enamasti madal, teadmisi antakse edasi frontaalselt ning kontrollitakse kursuse lõpus kirjalikult. Nii on õppetöö käigus raske ülevaadet saada, kui palju tudengid aru saavad ning mille mõistmine enam raskusi tekitab – see võib selguda alles eksamil. Õppejõul on nõrga keeleoskusega tudengeid teiste seas raske märgata ja keeruline oma loengut neile kohandada.

Tudengite kommentaarid:

„Annan vahel oma probleemist õppejõule pärast loengut märku. Õppejõud on tavaliselt lahked vastama ja aitama.“

“Kasutan loengu ajal sõnastikku – kas telefonis või sülearvutis.”

“Väsime pika monotoonse loengu kuulamisest ära, sellepärast tahaksime, et õppejõud teeks mõne aja tagant kokkuvõtteid ja selgitaks asju üle.”

Kuidas ma õppejõuna paremini mitte-emakeelse tudengini jõuan? Mõningad TLÜ aineõppejõudude seas populaarsemad vene tudengite abistamise võtted

- Püüan saada ülevaate, kui palju on loengus vene tudengeid, mis tase-
me keelekursusel nad õpivad või on läbinud.
- Esitan arusaamist kontrollivaid küsimusi (sh palun tõlkida ettetulnud ter-
mini vene keelde: vastet võib minu asemel teada ka mõni teine tudeng).
- Kasutan lihtsamat keelt ja kõnelen mõõduka tempoga.⁵
- Oluline osa loengumaterjalidest on üleval kursuse veebilehel (IVAs).
Enne loengut kirjaliku materjaliga tutvumine hõlbustab kiires tempos
loengu mõistmist.
- Teen räägitavast vahekokkuvõtteid, kordan olulisema üle (vajadusel
aeglasemalt).
- Julgustan tudengeid küsima.
- Kasutan rohket illustreerivat materjali, nt joonistan tahvlile skeeme.
- Salvestan oma loengud ja laen üles internetti (vocaroo.com). Sealsa-
mas annan tudengite elektroonilistele ja paberil töödele tagasisidet.
Audiopõhised iseseisvad tööd võimaldavad tudengil oma tempoga
loengut kuulata.⁶
- Kasutan videoloenguteks Camtasia programmi (ekraanil jooksevad
kõrvuti loengu video ja slaidid).
- Kuna kursuse alguses on tudengitel suur vajadus sõnastike või termi-
niloendite vastu, rakendan online-sõnakogu koostamise ja täienda-
misse tudengeid.

*Aineõppejõu kommentaar: “Küsin pidevalt tagasisidet, kas nad saavad
aru. Seletan asju erineval moel, selle võrra on mu loengute kulg veidi aeg-
lasem kui see emakeelsetega oleks.”*

⁵ Vt Jaan Mikk. Lihtsa keele reeglid, kodu.ut.ee/~jaanm/keelereeglid.htm

⁶ Dal-Bianco ja MacSween 2011. „Useful tools for providing digital feedback“.
Ettekanne IATEFLi konverentsil Brightonis.

Keeleõppejõu kommentaar: "Aineõppejõud võiksid tudengeid varustada eestikeelse erialakirjanduse soovitustega. See võimaldaks neil teha ka informeerituma valiku erialase eest keele kursuse kodulugemiseks. Kui tudengid loevad vaid vene või inglise keeles, siis ei arene nende eestikeelse terminoloogia tundmine."

SEMINARID JA PRAKTIKUMID

Väiksema tudengite arvuga kursustel on õppejõul võimalik tudengitega rohkem suhelda, saada parem ülevaade nende keelelisest toimetulekust ning seejärel on võimalik tegevusi vastavalt kohandada. Vene tudengite peamisi probleeme on julgus diskussioonis sõna võtta ja enda arvamust avaldada (eelkõige hirmust eksida ja pälvida rühma halvaks-panev suhtumine või sellest, et ei saanud küsimusest või küsimuse aluseks olevast eelnenud loengust aru). Kursuse käigus mitte-emakeelsete tudengite vajaduste arvestamine toob aga enamasti kaasa suurema ajakulu. Mõni aineõppejõud leiab, et kuna tudengitele on hulk materjale tunniväliselt kättesaadavad, siis prioriteerib ta auditoorse loengu ajal enam suhtlemist, et nt tudengite küsimustele vastata ja ettekandeid kuulata. Kui õppejõud otsustab oma ainesse keeleteo elemente põimida, peaks ta kursust planeerides leidma just endale sobivaimad ja efektiivseimad viisid.

Õppejõudude kommentaarid:

"Keelt ebapiisavalt valdavad noored ei osale enamasti tundides ja esitavad oma tööd esimest korda hindamisel, mistõttu õppejõud ei saa neid ka piisavalt juhendada."

"Keerukamas situatsioonis (näiteks praktika juhendamisel) jääb paraku liiga vähe aega, et aidata tudengil väga hea arusaamiseni jõuda."

"Arusaamatuste vältimiseks esitan ma kõik ülesanded ja olulisemad tunnikonspektid ka kirjalikult."

Aineõppejõudude võtted

- Püüan saada ülevaate, kui palju on loengus vene tudengeid, mis taseme keelekursusel nad õpivad või on läbinud.
- Näitan instruksioone (ülesanded, seminaritöö teemad) ja diskussiooniteemasid seinal.

- Kordan instruksioonid teiste sõnadega üle, eesti ja vajadusel/võimalusel vene keeles.
- Kasutame diktofoni tudengitöödele tagasiside andmiseks, see on meeldiv vaheldus nii meile kui ka tudengitele ning hoiab aega kokku. Koduseks tööks anname vahel ülesande audiosalvestamise ja üleslaadimise (www.voxopop.com), töödele võivad tagasisidet anda nii tudengid kui ka me ise.⁷
- Keeleoskuse arengule aitavad kaasa erialased õpimapid. Nõuan, et need peaksid vähemalt kokkulepitud ulatuses olema eesti keeles (internetis leidub rohkesti juhiseid ja näiteid õpimapi koostamiseks).
- Soodustan eesti ja vene tudengite suhtlemise rühmatöodes, määra-tes ise, kuidas rühmad moodustuvad.

Vene tudengi kommentaar: „Vajame eelkõige just üldist, elava eesti keele oskuse paranemist! Võimalusi eesti tudengitega lähemaks tutvumiseks võiks rohkem olla!”

Õppejõu kommentaar: “Annan tudengitele lugemismaterjali nii eesti- kui ka vene keeles. Vene- ja eesti tudengil tuleb paaris töötada, nii et kumbki teise emakeelsest materjalist aru saaks.”

Rühmatööd

Paarist eesti keele tunnist nädalas on vähe, et tekiks harjumus ja julgus eesti keeles sõna võtta. Seetõttu on vene üliõpilastele suureks abiks ainekursuste käigus tekkivad rääkimisvõimalused. Meetodiks, mis on õppejõudude praktikas aidanud ka vene tudengitel paremini akadeemilise diskussiooni kogemust saada, on **rühmas sooja ja toetava atmosfääri loomine**. See võtab pinged maha nii diskussioonide, ettekannete kui ka vastastikku tagasiside andmise puhul. Mitte-emakeelsete tudengite puhul on tähtis mõista, et sageli ei tasu grammatikat ja õigekeelsust sisust üle tähtsustada, ning et eesti keeles vastamine võtab neil pisut rohkem aega.

Aineõppejõudude võtted

- Nõrgematel üliõpilastel on esialgu lihtsam väikeses rühmas sõna võtta.
- Jagada üliõpilased rühmadesse nii, et vene tudengid ei satuks samasse rühma. Et kõik tudengid rühmatöös aktiivselt osaleksid, anda rühmale ette tööjaotus.

⁷ Dal-Bianco ja MacSween 2011. „Useful tools for providing digital feedback“. Ettekanne IATEFLi konverentsil Brightonis

- Olemasolu korral panna nõrgema keeleoskusega tudengid paari kakskeelsete tudengitega. See on nõrgemale tudengile julgustav ning ka praktiliselt abiks.
- Mõnikord võib grupi rühmadeks jagamisel panna nõrgema keeleoskusega tudengid ühte rühma ja anda neile spetsiaalselt kohandatud ülesanded. Sel ajal kui muud rühmad teevad iseseisvaid ülesandeid, on õppejõul aega nõrgema keeleoskusega rühma juhendada.
- Rühmatööd esitleb alati erinev tudeng, nii saavad ka venekeelsed tudengid sõna.
- Seminaritöö või bakalaureusetöö kaitsmise eel viia läbi nn proovikaitsmine, kus mängitakse kogu kaitsmise situatsioon läbi.

SISSEJUHATAVAD VENEKEELSESED LOENGUD

Ka venekeelsete loengute puhul on võimalik kasutada mõningaid lihtsaid võtteid, et tudengeid eestikeelseks õppetööks ette valmistada.

Aineõppejõudude võtted

- Annan tudengitele loengukokkuvõtte, slaidid, osa kirjandust või ülesandeid eesti keeles.
- Kui kohustuslik kirjandus on vene keeles, siis tudengid vastavad, teevad ettekande eesti keeles ja vastupidi. Tõlkeprotsess võimaldab mul näha, et tudeng pole materjali lihtsalt pähe õppinud, vaid saab sellest ka aru.

TEADMISTE HINDAMINE

Vene tudengite teadmiste hindamise koha pealt õppejõudude **arvamused lahknevad**. Mõnede arvates on õiglane eksamiküsimusi jms vene tudengite keeleoskusele vastavaks kohandada, samas teised õppejõud suhtuvad sellesse ettevaatusega. Muganduste poolt räägib see, et kuna kursuse eesmärk on edendada just tudengite ainetundmist, siis on õppejõu jaoks esmane just seda ja mitte keelt hinnata. Teised õppejõud leiavad aga, et kuna ülikooli lõpetamise järel tööelus (nt õpetajatel) enam järeleandmisi ei tehta, siis tuleks juba ülikoolisituatsioonis nõuda täielikku keelelist toimetulekut.

Hindamine seostub kursusele seatud õpiväljundite, hindamismeetodi ja hindamiskriteeriumidega. Eeldatavasti ei soovi õppejõud kehtestada vene tudengitele erinevaid õpiväljundeid ja hindamiskriteeriume kui eesti tudengitele. Lihtsam on kohandada **hindamismeetodit**, samuti kursuse alguses **tudengite teavitamist** ootustest, õpiväljunditest ja hindamiskriteeriumidest.

Milliseid võimalusi eri kursuste läbiviimisel on mõistlik kasutada, sõltub vene tudengite arvust kursusel ja nende keeleprobleemi määra. Kui tudengite keeleprobleem on tõepoolest suur, tasub neile leida kursuse eesti- või kakskeelsete tudengite seast tugiisik ja pidada nõu vastava erialase eesti keele õppejõuga.

Ootustest teavitamine

Võimalused

- Võib teavitada tudengeid, kui kursuse hindamisel kasutatakse ka mõnda keelekriteeriumi, nt *“Koostab arusaadava ja selgelt struktureeritud uurimistöõ”, “Edastab diskussioonis teistele oma seisukohti selgelt”, “Saab aru ainekonspekti kohta esitatud eksamiküsimustest”, “Väljendab oma arvamust ja analüüsitulemusi oma sõnadega”.*
- Võib tuua tudengitele näiteid, millisel tasemel väljendusviis on vajalik kursuse läbimiseks, millisel tasemel aga hea hinde saamiseks (nt varasemate eksamitööde näitel).
- On kasutlik panna tudengitele südamele, et nad pööraksid kursuse jooksul tähelepanu väljenditele, tekstide ülesehitusele ja mõtete edastamise viisidele tekstides ja ainekonspektis: mõtleksid, kuidas ise selgelt väljenduda.
- Kui osaks ainesisust on erialaterminoloogia omandamine, oleks hea, kui tudengitel oleks ülevaade sellest, mida hinnatakse (loend põhiterminitest vms).

Hindamismeetod

Nii nagu emakeelsete tudengite puhul, on ka eesti keelest erineva emakeelega tudengite teadmiste maksimaalseks arendamiseks kasulik lähtuda õppijakesksest väljundipõhisest hindamisest.⁸ Tudengitele on abiks, kui hindamisviis on tuttav. Samuti mida enam tahab õppejõud keskenduda aineteadmiste hindamisele ja mida vähem keelele, seda lihtsam peaks olema eksamiülesannete (ja ainekonspekti) keeleline sõnastus, et keeruka keelekasutuse taga mõte kaduma ei läheks.

Võimalused

- Kursuse käigus võib harjutada hindamisviisiga sama või lähedast ülesandetüüpi.

⁸ Vt nt „Väljundipõhine hindamine kõrgkoolis“. Tartu: Archimedes, 2009.

- Peamiseks abiks on hindamisel selgete instruksioonide andmine.
- Vajadusel võib eksamiküsimusi selgitada või tõlkida (sest eksami eesmärk ei ole enam tudengite eesti keele oskust arendada, seda saab pigem teha kursuse enda käigus).
- Kui see sobib eksami ülesehitusega, võib lubada sõnastiku kasutamist.
- Kursuse käigus saab anda vene tudengite keelekasutusele tagasisidet andmine (kujundav hindamine), nt lähtuvalt kursuse alguses keeleoskusele seatud ootusest ja tudengite tüüpivadest.

Õppejõudude kommentaarid:

„Tudengid soovivad saada eestikeelseid eksamiküsimusi ette, et saaksid valmistuda ja eksamil küsimustest aru.“

“Et me peame oluliseks ka tulevaste õpetajate eneste keelekasutusoskust, siis on väga raske mitte-eestikeelsete üliõpilaste töid õigekeelsuse aspektist lähtuvalt hinnata (st tundub ebaõiglane anda mitte-eestikeelsetele üliõpilastele anda oluliselt kehvemad hinnad kui eesti emakeelega tudengitele). Esitavad ju nad oma tööd eesti keeles.“

Tallinna ülikoolis õpetatavate eesti keele kursuste kohta saab infot praktilise eesti keele lektoraadi kodulehelt. TLÜ eesti keele lektorid on tänulikud kõigi ettepanekute eest (ootused keelekursustele, kirjandussoovitused, viited e-materjalidele jm), samuti erialaste õppematerjalide eest.

Brošüür on välja antud TLÜ Eesti keele ja kultuuri instituudi projekti „Erialakeeleõppe arendamisvajaduse uuring“ raames (<http://www.cs.tlu.ee/erialakeel/>). Uurimuse läbiviimist toetas Euroopa Sotsiaalfond programmi Primus raames, mida viib ellu Sihtasutus Archimedes. Täname kõiki projektile kaasa aidanud õppejõude ja tudengeid.

Täname kõiki uuringus osalenud õppejõude ja tudengeid!

Eesti keelest erineva emakeelega tudeng Tallinna ülikoolis

Käesolev brošüür kirjeldab TLÜ õppejõudude ja üliõpilaste arvamusi ja ettepanekuid vene tudengite ülikoolis toimetuleku ning nende toetamisvõimaluste kohta.

Brošüür annab praktilisi näpunäited

- kuidas jõuda tudengiteni, kelle emakeeleks on eesti keelest erinev keel
- kuidas soodustada nende ainealast toimetulekut
- kuidas soodustada erialase keele oskuse arengut

Kaetud on järgmised teemad:

- tudengi vastutus eestikeelses õppetöös toimetulekul
- loengud suurele auditooriumile
- seminarid ja praktikumid
- sissejuhatavad venekeelsed loengud
- teadmiste hindamine